

פינחס ג

פירש בכ"מ: שהלינה היא במוצאי יו"ט (ובירושלים), ואם בפירושו לש"ס צריך רש"י לפרש זמנה (ומקומה) של לינה זו אי"כ עאכו"כ שהי' לו לפרש דבר זה ב- פירושו על התורה שהוא לפי פשש"מ השייך (גם) לכן חמש.

[ובפרט שבמק"א בפירושו לש"ס כ' שזמנה של לינה (בחה"פ*) הוא (לא ליל מוצאי יו"ט, אלא) „לילה הראשון“, היינו שזמן הלינה הוא בלילה הראשון ד- יו"ט*** (וכמפורש ברש"י שם, שדין לינה לא בא לאסור חזרה „לביתו ממש“ – „דהא יו"ט הוא, ועוד דקא בעי לאיתויי עולת ראיי“ – אלא שאסור ללון „חוץ לחומה בתוך התחום“)].

וא"כ הו"ל לרש"י לפרש כאן אם ה- לינה היא בליל יו"ט או בליל מוצאי יו"ט.

[ולדוגמא: כשחל שמע"צ ביום ה', האם ה"טעון לינה" דשמע"צ כוונתו – הלילה בין יום ד' (כ"א תשרי) ליום ה' כ"ב תשרי (היינו מוצאי הושע"ר, תחלת שמע"צ), או הלילה בין יום ה' ליום ו' (מוצאי שמע"צ)].

(3) סוכה מז, סע"א ואילך. חגיגה יז, סע"א ואילך. ועד"ז ב"רה ה, רע"א „ליל חולו של מועד“.

(4) סוכה שם.

(5) פסחים צה, ב ד"ה טעון לינה.

(5*) ראה הערה הבאה.

(5**) להעיר משפת אמת לזכאים צו, ב.

אבל ראה זרע אברהם לספרי ראה (ז, ז) ועוד, שהלינה דליל יו"ט דפסח הוא מצד הקרבת הק"פ ב"ד, ואי"כ הלינה בשאר יו"ט (מצד קרבנות החג) היא בליל מוצאי יו"ט.

א. בפרשתנו עה"פ ביום השמיני עצרת תהי' לכם, מעתיק רש"י מן הכתוב „עצרת תהי' לכם“ ומפרש: „עצורים ב- עשיית מלאכה דבר אחר עצרת עצרו מלצאת מלמד שטעון לינה“ (ואח"כ ממשיך „ומדרשו באגדה כו“, כדלקמן ס"ג).

וכתב הרא"ם: שפירושו השני של רש"י („עצרו מלצאת“) מקורו בספרי על פסוק זה, „כדתניא בספרי ביום השמיני עצרת עצרו הכתוב מלצאת הרי שהביא קדשיו מבית פגי לירושלים שומע אני יאכלם בירושלים וילך וילין בבית פגי ת"ל ביום השמיני עצרת תהי' לכם עצרו הכתוב מלצאת . . אין לי אלא יו"ט האחרון שעצור מלצאת יו"ט הראשון מניין ודין הוא הואיל וזה קרוי מקרא קדש וזה קרוי מקרא קדש מה זה עצור מלצאת אף זה עצור מלצאת“.

ולכאורה צ"ע: כבר נת' כמ"פ בארו- כה שדרכו של רש"י, בפירושו על התו- רה, לפרש פשוטו של מקרא, ולא להביא דרשות רז"ל בפסוקים, ופשיטא שאין לומר שרש"י מסתמך בפירושו שהלומד יעיין בדברי רז"ל כדי להבין דבריו, ו- מה גם במקום (כבנדו"ד) שרש"י אינו מציין מקורם „כדאייתא בספרי“ וכיו"ב). אי"כ להבין מ"ש רש"י כאן „מלמד שטעון לינה“, ואינו מבאר מהותה וענינה של לינה זו – זמנה ומקומה (וטעמה).

ויתירה מזו: רש"י בפירושו לש"ס

(1) כט, לה.

(2) בפרש"י כאן.

הביאור הנ"ל, גם לפי השני ישנה אותה הקושיא שעל הפירוש הראשון: „מאי שנא יו"ט האחרון . . מיר"ט הראשון?"

וגם בגוף הקושיא הנ"ל שעל הפירוש השני צריך ביאור: א) מה שהקשו איך יתכן שיום החג עצמו ייקרא עצרת ע"ש שהוא טעון לינה בלילה שלאחריו – הרי ברש"י לא נתפרש כלל זמן הלינה, אם הוא בליל יו"ט או בלילה שלאחריו (והרי גם בפירושו לש"ס מצינו דמפרש (או שקורא שמה) דהלינה היא בליל יו"ט, כנ"ל), ולמה לא נפרש דקאי על „ליל יו"ט" (ב) ומה שהקשו עוד „דהא יו"ט ראשון נמי טעון לינה ומה שנא יו"ט האחרון כו", הרי (בפשוטו של מקרא) לא נתפרש בכתוב (או בפרש"י) דיו"ט ראשון טעון לינה⁸.

ג. להלן ממשיך רש"י „ומדרשו ב- אגדה לפי שכל ימות הרגל הקריבו

ועוד: להלן בפ' ראה פירט רש"י „שטעון לינה ליל מוצאי יו"ט", ולא הסתפק לומר „מלמד שטעון לינה", אף ששם לכאורה הוא דבר מובן מעצמו – דהרי מפרש שם הפסוק „ופנית בבוקר" – „לבקרו של שני" [היינו בוקרו של יום א' דחול המועד], ולכן, גם אם הי' ממשיך לאח"י רק „מלמד שטעון לינה" (בלי התיבות „ליל מוצאי יו"ט"), הי' מובן שהכוונה ללילה זה – ומ"מ נחית רש"י לפרש „ליל מוצאי יו"ט" – ומהו הטעם דכאן השמיטו?

ב. גם צריך להבין: ידוע דכשרש"י מביא ב' (או יותר) פירושים בכתוב הי' מפני שבכל א' מהפירושים יש קושי מה שאינו בהשני, אלא שהקושי בפ' הי' ראשון אינו גדול כ"כ כהקושי בפ' השני, ולכן הוא ראשון. וצריך ביאור בנדודי: מהו הקושי בפ' הא' שהוצרך רש"י להביא פ' שני, ולאידך – במה קשה הפירוש השני (בפשש"מ) יותר מ- פירוש הראשון.

יש מפרשים דלפי הא' קשה „מאי שנא רגל זה דאיכרי עצרת טפי משאר רגלים, הא כולו נמי עצורים בעשיית מלאכה". ולפי השני קשה „דהלינה היא בלילה שלאחריו ואידך נאמר שיום החג עצמו נקרא עצרת ע"ש שטעון לינה (בלילה) שלאחריו ועוד דהא יו"ט ראשון נמי טעון לינה ומה שנא יו"ט האחרון דאיכרי עצרת טפי מיר"ט ראשון".

אמנם צ"ע בדבריהם, דהרי הטעם להבאת הפירוש השני הוא (כנ"ל) משום שלפי פירוש זה מסולקות הקושיות שישנן על הפירוש הראשון, אבל לפי

(8) ואולי אין כוונת המשכיל לדוד לפרש עדי- פות דפי' הא' על פי' השני כ"א הקושיות שישנן על ב' הפירושים שלכן הווקק רש"י להמשיך בפ' (שליש) ומדרשו באגדה כו'.

אבל – אין זה משמעות לשונו.

(9) בשפ"ח: דלטעם ראשון רחוק הוא שהכתוב עצמו יפרש מהו העצרת שהוא עשיית מלאכה לכן פירש דבר אחר. ולפי ד"א קשה כיון דקאי על ישראל מאי דכתיב עצרת תהי' לכם הי' לו לומר עצורים תהיו.

אבל א) לא רחוק שהכתוב יפרש עצמו – ראה רא"ם כאן, ובגרי"א מפרש שהוא עשה ולא. ב) הקושיא על הפי' הב' שהי' לו לומר עצורים תהיו קשה עדי"ו על הפי' הא'.

(10) דהרי משי"ב בפ' ראה „ופנית בבוקר" ופרש"י „מלמד שטעון לינה" – קאי (בפשש"מ) רק ביו"ט ראשון של פסח, וגז"ו רק בשייכות לקרבן פסח דיד' ניסן, כפשטות המשך הכתובים שם (ראה שם טז, ב ואילך ובפרש"י), וגם תיבת „ובשלח" שב- תחלת הכתוב „ופנית גו" פרש"י „זהו צלי אש", שזהו בקי"פ.

כמלך שזמן את בניו כו" הוא הפירוש הפשוט ד"עצרת היא".

וי"ל הטעם כי מלשון הכתוב שם "עצרת היא" – ולא כמ"ש כאן "עצרת תהי' לכם" – מובן שאין זו עצרת ה' מסובבת ונפעלת ע"י ומצד בני; ולכן אינו מפרש שלשון זה מורה על ציווי לבני (עצורים בעשיית מלאכה או עצורים מלצאת), אלא מפרשו בשייכות ל- ענינו של היום עצמו, יום שבו – "עצרתי אתכם אצלי כו".

ולפ"ו גדלה התמי' בפסוק דידן, דמ' כיון שכאן כתיב "עצרת תהי' לכם", מהו הצורך לפרשו גם ע"פ "מדרשו באגדה הנל".

ד. ויש לומר הביאור בזה:

הקושי בכתוב כאן (שרש"י בא ל- תרצו) הוא השינוי כאן בהגדרת היר"ט דשמע"צ משאר ימים טובים, שכל ה- רגלים נאמר בפרשתנו "מקרא קודש" [ביום ט"ז לחודש הראשון (חג הפסח)¹⁵, ביום השביעי (דחה"פ)¹⁶, ביום הנכור רים¹⁷, בחודש השביעי באחד לחודש (ר"ה)¹⁸, בעשור לחודש השביעי (י"ז)¹⁹, בחמשה עשר יום לחודש השביעי (יום א' דחה"ס)²⁰] וגבי שמע"צ שינה הכתוב כאן ולא נאמר בו "מקרא קודש" אלא "עצרת תהי' לכם".

ומזה מוכח שהכתוב (כאן²¹) בא ל- השמיענו שהחג ד"ביום השמיני" חלוק

כנגד ע' אומות וכשבאין ללכת אמר להם המקום בבקשה מכם עשו לי סעודה קטנה כדי שאהנה מכם פר אחד כו" התעכבו לי מעט עוד כו".

ויש להבין: מאחר שרש"י כבר הביא ב' פ' ששניהם הם ע"פ פש"מ, מה מכריחו להביא עוד פירוש, ובפרט שהוא "מדרשו באגדה" (כדברי רש"י)? – והרי כלל מפורש הוא בדברי רש"י "אני לא באתי אלא לפשוטו של מקרא ול- אגדה המיישבת דברי המקרא דבר דבור על אופניו"¹², והיינו דמביא אגדה רק באם "אנו צריכין לדברי אגדה"¹³.

גם: תוכן דרש זה כבר הביאו רש"י לעיל בפ' אמור עה"פ¹⁴ "עצרת היא". אבל שם לא הביא לפנ"ו את ב' ה- פירושים שכתב כאן ("עצורים בעשיית מלאכה" או "עצרו מלצאת"), וגם לא כתב ע"י "מדרשו באגדה" וכיו"ב. והיינו דנקט שם שדרש "עצרתי אתכם אצלי

(11) וע"ד שנת' כמ"פ, זה שהתיבות שבאמצע "פר אחד איל אחד" נדפסו כד"ה חדש בפרש"י הוא ט"ס, כי זה בא בהמשך הפירוש ד"מדרשו באגדה", שסימו, התעכבו כו' ולשון חבה הוא זה כו", וכמ"ש בספר זכרון על פרש"י כאן (וכ"ה בכמה כתי' רש"י שתח"י).

[ומה שכ' רש"י רק "איל כנגד ישראל" ולא כ' (דגם) "פר כנגד ישראל" (כבסוכה נה, ב הנסמן בפרש"י) כי מובן מעצמו, דמאחר דע' פרים הם לנגד ע' אומות (כנ"ל כט, יח בפרש"י), פשוט דפר אחד הוא נגד ישראל].

(12) בראשית ג, ח. ובכ"מ.

(13) בראשית א, ד. וראה גם שם, א (ד"ה הב') אין המקרא כו'. ועוד.

(14) כג, לו.

(15) כח, יז"ח.

(16) שם, כה.

(17) שם, כו.

(18) כט, א.

(19) שם, ז.

(20) שם, יב.

(21) אף שבפ' אמור שם, נאמר מקרא קודש בשמע"צ (כבשאר היו"ט), וראה לקמן בפנים.

(*) ובכמה כתי' רש"י שתח"י (ודפוטים) איתא אלו כנגד ישראל.

דפ' אמור נאמר מקרא קודש בנוגע לשמיני עצרת, לא נאמר זה בסמיכות ל- "כל מלאכת עבודה לא תעשו", כ"א²³ כהקדמה²⁴ ל"והקרבתם אשה לה"²⁵.

אמנם פירוש זה קשה קצת, כי כל פרשה זו דמועדים עוסקת בעיקר²⁶ לא באיסור מלאכה דיו"ט, כ"א בקרבנות (מוספים), וא"כ ק"ק לפרש שדוקא בפר- שוה זו בא הכתוב לחלק בין יום השמיני לשאר הרגלים בענין איסור מלאכה (ש- מקומו המתאים לחידוש זה הוא, לכאור- רה, לעיל בפ' אמור).

ומחמת קושי זה ממשיך רש"י ומביא פירוש אחר – "ד"א עצרת עצרו מל- צאת", דהיינו שהציווי ד"עצרת תהי" שביום השמיני (אינו מתייחס לאיסור מלאכה דיום זה, אלא) משתייך לקרבנות של חג זה, והיינו מה שבנ"י עצורים ביום זה מלצאת מלפני ה' (ממקום הקרבת הקרבנות). ואין רש"י צריך לפרש מקום המצאם ברגל (שבו "עצרו- רים מלצאת"), שהרי כבר נתפרש לפני²⁷ בפ' משפטים²⁸ ופ' תשא²⁹ "שלוש פעמים בשנה יראה כל זכורך אל (את) פני ה- אדון ה'", שבשלוש הרגלים באים ונמ- צאים לפני ה', בביהמ"ק ובירושלים, ובז' ימי הסוכות מפורש, ושם חתם לפני ה"א שבעת ימים"³⁰, שכבר באו ונמצאו ב- ירושלים במשך ז' הימים – באה התורה להוסיף שיתעכבו שם עוד יום אחד.

מכל שאר החגים, שאינו בגדר "מקרא קודש" אלא יש בו דין מיוחד ד"עצרת תהי" לכם". ובגדרו של דין מיוחד זה מביא רש"י ב' פירושים:

פירוש הא' הוא, שדין "עצרת" הוא באיסור עשיית מלאכה, שע"ז ממשיך ב- כתוב "כל מלאכת עבודה לא תעשו", ד"עצרת תהי" לכם" פירושו שתהיו "עצורים בעשיית מלאכה". והיינו שדין איסור מלאכה בשמע"צ שונה הוא מהאי- סור במועדים אחרים, דאיסור המלאכה בשאר המועדים שייך לקדושת היום, "מקרא קודש"³¹, ואילו בשמיני עצרת הוא מחמת ציווי מיוחד: "עצרת תהי" לכם", שאי עשיית מלאכה בו הוא מחמת דין וחיוב בפ"ע "עצורים בעשיית מלאכה" (והיינו גדר של העדר ושלילה), ולא מצד "מקרא קודש". [ומה שבהפסוק

(22) ראה גם (ע"ד ההלכה) ב"י לטא"יח סתפ"ז סדי"ה סדר היום. שריע אדה"י ריש הל' שבת. וראה קרא שם סק"א דהרמב"ם, במנין המצות (בריש ספר הדין) מנה שש מצות" לשובות ממלאכה בששת ימים טובים" מדכתיב מקרא קודש בכל חד וחד ע"ש. וראה פרמ"ג פתיחה להל' יו"ט פרק הא' סק"ב וג'.

(*) ולהעיר מרמב"ם ריש פ"ז דהל' יו"ט לענין חוה"מ. הואיל ונקרא מקרא קודש והרי הוא זמן חגיגה במקדש אסור בעשיית מלאכה.

(**) ברמב"ם שם לפנינו (וכן בסהמ"צ) מנה המצוה דלשובות בימים טובים מהכתוב מקרא קודש – רק בחמש מצות (מ"ע קנט א' דפסח) קס וז' דפסח) קסב (שבועות) קסו נא' דסוכות, קסז וז' דסוכות. ובר"ה (מ"ע קסג) למדו מהכתוב באחד . . יהי' לכם שבתון. ואולי גרס אדה"י ברמב"ם שם וגו'. (ראה רמב"ם ספר המדע ירושלים תשכ"ד), והרי מסיים בהכתוב. מקרא קדש. ואולי זוהי הכוונה במ"ש אדה"י. ע"ש. ועצ"ע (ובפרט שב- סהמ"צ שם הוסיף. האי שבתון עשה הוא). וראה פרמ"ג שבפנים ההערה.

(23) ראה רע"ב כאן.

(24) ובפסוק שלאח"י שם, לו נאמר כן בנוגע לכל המועדים, אלא מועדי ה' אשר תקראו אותם מקראי קודש להקריב אשה לה' גו".

(25) להעיר משריע אדה"י שם על הגליון לענין חוה"מ, שקרי מקרא קודש לענין הקרבנות בלבד.

(26) אף שזכר בכל חג איסור מלאכה שבו.

(27) כג, יז.

(28) לד, כג.

(29) אמור שם, מ.

(לגבי יום א' דחג הפסח) הוא ב"ליל מוצאי יו"ט].

וענין זה שייך שפיר לפ' קרבנות המוספים שבאים ברגלים, שהם קרבנות צבור הבאים עבור כלל ישראל ב- ביהמ"ק, ואשר לכן מתעכבים בני ישראל בירושלים בזמן זה.³¹

אבל פירוש זה, עם היות שמתאים יותר (מהפירוש הא') לכללות תוכן ה- פרשה, אבל מאידך קשה יותר להולמו בפשטות המשך כתוב זה – „עצרת תהי' לכם כל מלאכת עבודה לא תעשו” – דמה ענין חיוב לינה לענין איסור מלאכה? ונוסף לזה: לפירוש השני מבואר רק הטעם שגבי שמע"צ נאמר „עצרת תהי' לכם”, אבל לא נתיישב – מדוע לא נאמר כאן (בטעם איסור מלאכה) „מקרא קודש”. ולכן מביאו רש"י רק כפירוש שני.

ה. ועדיין אין הענין מחזור כל צרכו: שני הפירושים שברש"י מבארים רק במה הוא ההבדל בין שמע"צ לגבי שאר הרגלים (אם בזה שאיסור מלאכה שבו הוא רק בגדר „עצורים בעשיית מלאכה” או בזה ש,עצרו מלצאת . . טעון לינה”), אבל הא גופא טעמא בעי – מדוע באמת שונה יו"ט זה משאר כל הימים טובים?

וליישב זאת ממשיך רש"י „ומדרשו באגדה לפי כו' וכשבאין ללכת א"ל

אלא שפירוש זה בפ"ע אינו מספיק, דאי משום הא – אין הכתוב צריך לתאר את יום השמיני בשם „עצרת תהי' לכם”, כדי ללמד שבנ"י צריכים להתעכב ב- שמע"צ בירושלים – כי בעצם הודעת התורה שישנו יום שמיני (בהמשך לחג הסוכות) (שגם הוא חג האסור בעשיית מלאכה, ו)מביאים בו קרבנות (והקרבנות גו"ל), מובן כבר שביום זה מתעכבים ב- ירושלים, ומה נתוסף ע"י ההדגשה שנק' יום זה בשם „עצרת תהי' לכם”?

ולכן ממשיך רש"י „מלמד שטעון לינה”, כלומר, השם „עצרת” מלמדנו דין חדש באופן ההעכבה, שאין השהי' ב- ירושלים כמו בשאר ימות הרגל, אלא ש,טעון לינה” (שצריכים גם ללון בירור שלים), משום שביום זה „עצורים מל- צאת”.

ואולי י"ל הטעם שלא פירש רש"י זמן הלינה – כי מכיון שחיוב לינה נלמד ממש „עצרת תהי' לכם”, שביום זה „עצורים מלצאת”, הרי מובן שזמנה של לינה זו הוא בליל שמיני דהרגל³² (שהוא הנקרא „שמיני עצרת”, ולא מוצאי יו"ט). וזהו החידוש בשמע"צ לגבי שאר רגלים, שבהם יכול (ע"פ פשש"מ) ללון בליל הרגל במק"א מחוץ לירושלים וכיו"ב, משא"כ בליל שמע"צ צריך ללון ב- ירושלים.

[ועפ"ז – לפרש"י, חיוב הלינה דפר- שתנו וחיוב הלינה דפ' ראה הם תרי לינה: דין לינה בפרשתנו הוא בליל שמיני עצרת, ואילו דין לינה הנאמר שם

(31) והיינו שלינה זו הוי כעין הכנה והכשרה של בני" – שמתעכבים ומתיישבים במקומם בירושלים לפני ה, לפני ההקברה של היום. ומובן גם ב- פשש"מ שמכניסם א"ע למאורע או דבר חשוב (ע"ד הנאמר במת' יתרו יט, י (ובפרש"י) וי"א. משאיכ ה, „לינה” שבפ' ראה, שתוכנה שלא לעזוב המקום (או הפעולה חשובה) ולכן לנים במקומם בירושלים לאחר ההקברה.

(32) להעיר מפרש"י פסחים דלעיל ס"א (אבל ראה לעיל הערה 55). ולהעיר שגם בספרי כאן יש מפרשים (ראה תולדות אדם לספרי) הכוונה ד- עצורים מלצאת היינו לינה דליל יו"ט, ולא דמוצאי יו"ט. וראה שפ"א שבהערה הנ"ל.

— כי מכיון ששמע"צ אינו יו"ט מצ"ע, הרי מובן שאין קדושת היום הסיבה להיו"ט ואיסור מלאכה, אלא להיפך — זה שבנ"י מקיימים בקשת הקב"ה (ל) התעכב אצלו על ידי) שיהיו עוצרים עצמם ממלאכה כו', הרי סיבה וגורם ש' היום יתקדש בקדושת יו"ט:

ועד"ז לפירוש השני „עצרת עצרו מלצאת מלמד שטעון לינה" — שאגדה זו היא הסברה בחיוב לינה המיוחד בשמע"צ:

מכיון שכל תוכנו של יו"ט זה הוא

המקום בבקשה כו' התעכבו לי מעט עוד ולי חבה הוא כו' קשה עלי פרידתכם עכבו עוד יום אחד³² — שלפי אגדה זו מוסכר היטב הטעם והסיבה להחילוק בין שמע"צ וכל היו"ט [הן באיסור מלאכה (כפירוש הראשון) והן בענין חיוב לינה (כפירוש השני)].

כלומר: אין כוונת רש"י כאן להביא פירוש שלישי בתיבת „עצרת" (ע"ד פי' רושו בפ' אמור, שמפרש מ"ש שם „עצרת היא" — „עצרתי אתכם אצלי כו' עכבו עמי עוד יום אחד"), אלא שבהבאת אגדה זו כוונתו להסביר³³ שני הפירושים שלפנ"ז (שלכן לא כתב רש"י כאן כלשון הכתוב „עצרתי אתכם" וכיו"ב).

הסברת הענין:

מאגדה זו מובן, שבעצם הי"ו"ט צ"ל רק שבעת ימים, אלא ד„כשבאין ללכת" (בסוף שבעת הימים, אז) אומר להם המקום שיתעכבו עוד יום אחד „כדי שאהנה מכם". היינו שיו"ט זה אינו יום שנתייחד בעצם ובפ"ע, אלא שהוא בגדר הוספה לחג הסוכות (שנתחדשה „כשבאין ללכת").

וזהו ההסבר בפירוש הראשון, דשאני איסור מלאכה דשמע"צ מכל שאר היו"ט — שבשאר היו"ט הוא (כנ"ל) בסיבת היותם „מקרא קדש", משא"כ בשמע"צ (שלא נאמר בו (כאן) „מקרא קדש") הוא שלילה, שאיסור המלאכה הוא שצ"ל „עצורים בעשיית מלאכה"³⁴.

אלקיד" (הנאמר בשביעי של פסח). „עצור עצמך מן המלאכה" — יש לפרש הכוונה שם, שבא בהמשך למ"ש בכתובים שלפנ"ז ע"ד החיובים בימים ה' קודמים (הפועלות בקשר לקרבן פסח כו', וששת ימים תאכל מצות), אשר בהמשך לזה מפרש רש"י דמ"ש „וביום השביעי עצרת להיא", היינו „עצור עצמך מן המלאכה", דהכוונה היא שאין בו מצוות היום כבימים שלפנ"ז, והציווי אל האדם ביום זה הוא רק — „עצור עצמך מן המלאכה" [אבל אין לפרש שם שאיסור מלאכה דש"פ לא בא כתוצאה מקדושת היום שהוא „מקרא קדש" — שהרי בפ' ראה לא נאמר בשום יו"ט „מקרא קדש" וכל הפרשה מדברת בקרבנות ובשמירת היו"ט].

ועפ"ז יש לברר חילוקי הלשונות בין ב' פירושי רש"י אלו (בפרשתנו — „עצורים בעשיית מלאכה", ובפ' ראה — „עצור עצמך מן המלאכה"): בפ' ראה אין המדובר בגדר איסור מלאכה מצד היום, אלא רק ע"ד החיוב על האדם ביום זה, „עצור עצמך מן המלאכה": משא"כ בפרשתנו „עצרת תהי' לכם" בא הכתוב לתאר גדרו של היום, שהאדם נמצא ביום כזה הפועל שמצבו יהי' „עצורים בעשיית מלאכה" [ובפ' אמור שנאמר „עצרת היא" — שאינו בשייכות להאדם כלל — מפרש רש"י שקאי על פועלות הקב"ה „עצרתי אתכם אצלי", כנ"ל].

(*) אף שלמעשה, גם בששת הימים שלפנ"ז אין חובה לאכול מצה (כפרש"י שם) — הרי זה גופא נלמד מיום השביעי (כפרש"י שם). ואכ"מ.

32) פרטי דיוקי הלשונות בפרש"י והשינויים לגבי פירושו בפ' אמור, וכן הטעם שהוצרך רש"י להביא כאן „ובמדרש רבי תנחומא למדה תורה דרך ארץ כו'" (ראה לעיל הערה 11 שגם זה הוא המשך לד"ה זה שבפרש"י) — נת' בארוכה בההתעודות.

33) ולכן משנה רש"י וכותב „ומדרשו באגדה", ולא כרגיל „ומדרש אגדה".

34) ואף שגם בפ' ראה (טו, ח) פי' „עצרת לה'

כיון דהוי תשלומין דראשון, משא"כ ב-
שמיני עצרת הוא מתחייב בראי וחגיגה
דהוי רגל בפני עצמו (וכן יש עוד פירו-
שים בראשונים ב"רגל בפני עצמו"⁴⁰).

אמנם לפי דברי רש"י כאן (בפירוש
הראשון) דעצרת פירושו "עצורים ב-
עשיית מלאכה" מתבאר הגדר ד"רגל
בפני עצמו" באופן פשוט, שגדר איסור
מלאכה שבו ודין רגל שבו אינו באותו
גדר ודין רגל דסוכות, וכנ"ל.

ז. עד"ז יש ללמוד דבר חדש מפיו-
רוש השני שברש"י:

אף שלפום ריהטא נראה שפירוש זה
מקורו בספרי⁴¹, הרי ע"פ הנ"ל מובן,
דדין לינה בפ"י רש"י נה"ת, וגדר לינה
המבואר בספרי כאן (וכן בש"ס) שונים
הם לגמרי.

דהנה בדין דטעון לינה יש ב' אופ-
נים⁴², אי מפני הקרבות שמביא, דקרוב
טעון לינה בירושלים: או מחמת היו"ט,
דמפני כבוד יו"ט⁴³ טעון לינה:

בספרי איתא שדין לינה הוא מפני
הבאת הקרבן, כמפורש בהתחלת לשון
הספרי "הרי שהביא קדשיו כו", שמזה
מובן דזה ש"עצרו" הכתוב מלצאת" הוא
מפני הבאת קדשיו.

[וסוף דברי הספרי "הואיל וזה קרוי
מקרא קדש וזה קרוי מקרא קדש מה זה

שהקב"ה מבקש מבני", התעכבו לי מעט
עוד כו' קשה עלי פרידתכם עכבו עוד
יום אחד", שבנ"י יהיו יחד עם הקב"ה
"כדי שאהנה מכם" – הרי מובן, שבמשך
כל יום זה נמצאים עם הקב"ה, ואין
מקום ללון חוץ לירושלים.

[וע"פ המדרש אגדה מוטעם עוד יותר
הקשר דחייב לינה לפרשה זו (דקרבנות
דרגל) – כי בקשת המקום באה בהמשך
לקרבנות דז' ימי החג (שהם כנגד ע'
אומות) שמבקש מבני", עשו לי סעודה
קטנה – פר אחד איל אחד דיום השמיני
(שכנגד ישראל)].

ו. והנה מב' הפירושים שברש"י כאן
יש ללמוד גם בירור בחלק ההלכה שב-
תורה.

ארז"ל³⁵ "שמיני רגל בפני עצמו
לענין פזיר קש"ב (פייס בפני עצמו זמן
בפני עצמו רגל בפני עצמו כו)". והנה
בפירוש "רגל בפני עצמו" מצינו כמה
שיטות: במקום אחד בש"ס³⁶ פירש רש"י
"שאין יושבין בסוכה", ובכ"מ בש"ס³⁷ פי'
ש"אין שם חג הסוכות עליו"³⁸. וה-
רמב"ן³⁹ הרבה לתמוה על רש"י, וכ' דפי'
רגל בפני עצמו היינו שמתחייב בו ב-
ראי וחגיגה ושמחה כרגל בפני עצמו,
ולא מדיון תשלומין דראשון, שגם אם הי'
חוגר בראשון, דכה"ג פטור בשני וכו'.

(35) סוכה מז, סעי'ב ואילך. ורש"י.

(36) סוכה שם (מח, רע"א).

(37) ר"ה ד, ב. יומא ג, רע"א. ועד"ז חגיגה יז, א
ש"ש לו שם רגל בפני עצמו ואינו קרוי סוכות".

(38) ובתוס' ישנים יומא שם: פירש בקונטרס
שאומר חג שמיני עצרת הזה. וראה תוס' ר"ה שם
ד"ה פזיר, דמ"ש רש"י (שם) "שאין שם חג הסוכות
עליו" – "רוצה לומר דבבהמ"ז ותפלה מזכירין
שמיני עצרת ולא סוכות".

(39) סוכה שם.

(40) ראה תוד"ה פזיר בריה, יומא וחגיגה שם.

תרי"ש שם. רמב"ן שם. ועוד.

(41) כברא"ם שבתחלת השיחה. וצ"ע בספר ה-
זכרון כאן, שהביא על דברי רש"י מסוכה (מז, א)
כשם ששבעת ימי החג טעונים . . לינה כו'.

(42) ראה תוד"ה דכתיב חגיגה יז, ב בסופו (תי'
הר"ר אלחנן). ריטב"א ר"ה ה, א: סוכה מז, ב.
וברמב"ן סוכה שם משמע דהוי מחלוקת ר"י ורבנן.

(43) ריטב"א סוכה שם. ובמאירי שם "לכבוד
היום".

שוב למה הוצרך הכתוב לומר גבי שמע"צ, "עצרת תהי' לכם, עצרו הכתוב מלצאת"⁴⁶?

אמנם לפי פרש"י מבואר, דהרי ל-רש"י, "ופנית בבוקר והלכת לאהלך" ש-בפ' ראה ו, "עצרת עצרו מלצאת" דכאן הם שני דינים שונים: דין ופנית בבוקר מדובר בדין לינה מפני הקרבן⁴⁷, ובזה "טעון לינה ליל מוצאי יו"ט", משא"כ מה שטעון לינה ביום השמיני עצרת, "עצרו מלצאת" הוא דין בהיום דשמע"צ, ולפי-כך - א) אינו בשאר רגלים, ב) טעון לינה לא בליל מוצאי יו"ט, כ"א בליל יו"ט (דאף שאינו יכול לצאת מחוץ לתחום וכו', הרי יתכן שיצא מירושלים בתוך התחום)⁴⁸, ג) אי"ז שייך להבאת קדשיו, קרבנות היחיד של כ"א מישראל (ראי' וחגיגה) כ"א מחמת קרבנות מוספי היום⁴⁹ שהם קרבנות ציבור - פר אחד איל אחד שכנגד כל ישראל.

עצור כו" - אין הכוונה שדין לינה הוא מפני כבוד יו"ט (מקרא קודש) שבו, אלא שהואיל ושניהם (יו"ט הראשון ויו"ט ה-אחרון) נקראים מקרא קודש, למדין ב-היקש מהשני על הראשון. והיינו ד"זה קרוי מקרא קודש וזה קרוי כו", הוא רק לימוד להשוותן זל"ז בדין "עצרו מל-צאת", ולא סיבה וטעם לדין זה.

וכן מפורש בספרי ראה עה"פ ופנית בבוקר והלכת לאהלך, "מלמד שטעונים לינה אין לי אלא אלו בלבד מנין לרבות עופות ומנחות יין ולבונה ועצים ת"ל ופנית בבוקר כל פונות שאתה פונה מן בוקר ואילך" (אלא דשם נתחדש שדין לינה הוא לא רק בקרבנות שאדם מביא ברגל, אלא דכל קרבן שמביא טעון לי-נה)⁴⁵. - ולינה זו היא בלילה שלאחרי הבאת הקרבן⁴⁶.

ונמצא מבואר מדברי הספרי דחיוב לינה הוא מפני קרבנותיו הפרטיים שמביא ביו"ט (וכן בשאר ימות השנה).

אמנם מצינו בראשונים⁴⁷ שפירשו שיש דין לינה (גם) מפני היו"ט, דכבוד יו"ט מחייב לינה בירושלים.

ולפי טעמים אלו יוקשה מאי טעמא אשמעינן רחמנא, "עצרת, עצרו מלצאת" דוקא גבי יום שמיני עצרת ולא בקרבנות דשאר יו"ט? ויתירה מזו, לאחר ששלמדין ממ"ש, "ופנית בבוקר והלכת לאהלך" דכל פינות שאתה פונה מן הבוקר ואילך, דכל קרבן טעון לינה,

(44) טז, י.

(45) וראה שם פלוגת ר"י ורבנן אם פסח שני טעון לינה. ולהעיר מרמב"ן סוכה שם, דלר"י אין שום קרבן טעון לינה אלא של רגלים בלבד.
(46) וכמ"ש בתוד"ה טעון פסחים שם. ועוד. וכ"כ רש"י בסוכה שם, סעי' (בקרוב חגיגה). וראה מפרשי הספרי פרשתנו ופ' ראה שם.

(46) ולהעיר מקשיית התוס' (ר"ה שם. ועד"ב ב' רשב"א וריטב"א שם. תוס' וריטב"א סוכה שם. ועוד) מדוע, לחג הסוכות אצטרך היקישא' (לחג המצות) דטעון לינה (ר"ה שם. וש"נ), ולא ילפינן (כשמע"צ בכורים ושאר כל הקרבנות) מדכתיב ופנית. ע"ש.
(47) וגם זה רק בשייכות לקרבן פסח, כנ"ל הערה 10.

(48) כפרש"י פסחים שם.

(49) בריטב"א ר"ה שם: דהכתוב הוסיף ברגלים חיוב לינה מדין הרגל (והיינו לימוד דלמדין (ר"ה שם. וש"נ) מה חג המצות טעון לינה אף חג הסוכות טעון לינה, אע"פ שאינו מקריב קרבן והיינו דכתבי' לקרא בפ' חג המצות ולא כתבי' בפ' קרבנות. וצ"ע לאיזו פרשה כוונתו במ"ש בפ' קרבנות, והרי לדבריו קרבנות טעונים לינה היינו קרבנות רא' וחגיגה - קרבנות יחיד (ולא דפרשתנו דמדובר ב-מוספי הרגלים - קרבנות צבור), ובפ' ראה שם (וכן בפ' משפטים ותשא) נזכרים קרבנות רא' וחגיגה - לא יראה נזי ריקם כו'. וצ"ע.

ראשון⁵⁵, ולאידך ארז"ל⁵⁶ ערבין עלי דברי סופרים, חביבין ד"ס מדברי תורה, שמזה מובן גם בנוגע ליו"ט שני של גליות, שיש בו עריכות וחביבות מיוחדת יותר מיו"ט ראשון⁵⁷.

ומעין שני ענינים אלה מצינו גם בשמיני עצרת – בהתאם לשני הפירושים שברש"י:

פירוש הא' – עצורים בעשיית מלאכה, מורה שקדושת החג אינה כ"כ כקדושת ג' הרגלים, שבהם, "כל מלאכה לא תעשו" הוא תוצאה מזה שהוא מקרא קודש, כנ"ל באורך;

ובא פירוש השני ברש"י – שדוקא בחג זה יש עריבות וחביבה מיוחדת, "עצרת עצורים מלצאת . . טעון לינה", וכהמשך האגדה שבפרש"י – שאז ישנה ההתחברות וההתאחדות בין ישראל ואביהם שבשמים, באופן שאא"פ להפריד ביניהם כלל (גם לא בלילה), עוד יותר משלשת הרגלים.

וזהו גם הטעם שענין זה בא על ידי עבודת בני ישראל, וכנ"ל בלשון רש"י, "אמר להם המקום בבקשה מכם כו" – כי שלימות העריבות והחביבה של הקב"ה מתגלית דוקא בזה שבני"ע ע"י עבודתם ויגיעתם מהפכים יום חול שייעשה יום טוב (שמתעכבים עם הקב"ה)⁵⁸.

ומזה באה הנתינת כח, שגם לאחריו החג, כשכל אחד חוזר לביתו, ואינו לפני

וי"ל שבזה מבואר גם זה שבז' הימים שלפנ"ז לא הי' טעון לינה, כי מכיון שכל ימות הרגל הקריבו כנגד ע' אומות, הרי אף שהיו כל ז' הימים בירושלים אין הכרח שהי' באופן כזה שיתעכבו שם כל הזמן ולא יצאו ללון.

ח. מיינה של תורה שבפירוש רש"י:

ידוע מ"ש רבינו הזקן⁵⁹, ש"ז מצות דרבנן . . יוצאות ונמשכות ממצות ה' תורה וכלולות בהן במספר תרי"ג.

ועפ"ז יש לומר, דיו"ט שני של גליות שהוא מדברי סופרים (ומדברים שנתחדשו בגלות⁶⁰) נמשך מהחג (דאורייתא) דשמיני עצרת, שבדאורייתא גופא הוא⁶¹ זה שנחוסף על הרגל (מהג' רגלים) ה' מפורשים בתורה⁶². וע"ד שיר"ט שני של גליות הוא חידוש של דברי סופרים⁶⁴ (חכמי ישראל) – מעין זה הוא גם בחג דשמע"צ מה"ת, שענינו הוא שהקב"ה אומר לבני" – "בבקשה מכם עשו לי כו' התעכבו כו".

והנה ביו"ט שני של גליות מצינו שני קצוות: אין קדושתו חמורה כיו"ט

(50) אגה"ק סכ"ט (קנ, א).

(51) ל' הרמב"ם הל' יו"ט פ"א הכ"א.

(52) ע"ד מרד"ל כל דתיקון רבנן קעין דאורייתא תקנו (פסחים ל, ב. וש"נ), ובמכשיב ממרזל ליכא מיו"ד דלא רמיזא באורייתא (ראה תענית ט, א. וחיג פרתנו רכא, א).

(53) ועפ"ז אולי י"ל (נוסף על המבואר בלקו"ש ח"ט ע' 235 בהערה), דלכן הדרוש בענין יו"ט שני של גליות בא בלקו"ת בהדרושים דשמע"צ – אף שיש לפניו מאמרים דחה"פ, חה"ש וסוכות – כי משמע"צ דוקא נמשך הענין דיו"ט שני (גם דחה"פ כו', ככפנים) (ומובן ג"כ דלכן בשמחת"ה הוא עיקר המעלה דיו"ט שני, כמבואר בלקו"ש שם).

(54) ראה רמב"ם פ"א שם ובהלכה כב.

(55) ראה רמב"ם שם הכ"ג ואילך. ועוד.

(56) ע"ז לה, א ובפרש"י שם. ירושלמי ברכות פ"א ה"ד (הובא ב"ח ע"ז שם). וש"נ. שהש"ר עה"פ כי טובים דודיק מין (פ"א, ב, ב).

(57) ראה לקריש שם ע' 235 ובהערות שם.

(58) כמו שהוא בנוגע ליו"ט שני של גליות, שהעילוי שבו הוא מצד עבודתם של ישראל – ראה לקריש שם. ח"ט ע' 381 ואילך ובהערות.

ה' בירושלים ובבית המקדש, ועסוק
 „בכל מלאכתך” – בעובדין דחול שלו,
 ה' מתעכב ועצור ועד (– שרק אני
 ואתם) – דבוק במקום, עד לתכלית ה'
 התאחדות, עצרת תהי' לכם⁵⁹ – ואין ל-

זרים אתך – ישראל ומלכא בלחודוהי⁶⁰.

(משיחת ש"פ פינחס תשכ"ז)

59) ראה שמור (פט"ו, כג) בנוגע לכמה ענינים
 שנאמר בהם „לכם” (אלא שלא נזכר שם שמע"צ).
 ובסה"מ עת"ר (ע' לה. מד), תשי" (ע' 71. 82) ועוד –
 מפרשו על שמע"צ. וראה במדב"ר פכ"א, כד. זהר
 שבהערה הבאה.

60) זח"א סד, א"ב. שם רח, ב – הובא ונת'
 באוה"ת שמע"צ (כרך ה) ע' ב'תקמט ואילך. סה"מ
 תרפ"ז (ע' לו ואילך).

מטות

מתיר את הנדר מעט רמז יש במקרא ואין על מה לסמוך אלא שכן מסור ל- חכמים בתורה שבעל פה, ופשיטא ש- אינו מפורש בכתוב לפי פשוטו של מקרא!

והנה בגמ' שם הובאו דעות כמה תנאים ש"ש להם על מה שיסמוכו" מ- כמה כתובים (אבל אינם בפרשת נדרים), ולבסוף הובא מאמר ר"י אמר שמואל "שנאמר" לא יחל דברו הוא אינו מוחל אבל אחרים מוחלין לו" (ולמוד זה הובא בפוסקים וכו') כמקור על התרת נדרים. אבל רש"י בפירושו על התורה בפסוק הנ"ל מפרש "לא יחלל דברו לא יעשה דבריו חולין", ואינו מביא כלל (אפילו לא בתור "רבותינו דרשו") הלי- מוד ש"הוא אינו מוחל אבל אחרים מוחלין לו".

ב. לכאורה י"ל, שלשיטת רש"י

א. בפירושו בריש פרשתנו, לאחר שרש"י מפרש הטעם שנאמר "ראשי ה- מטות לבני ישראל" - "חלק כבוד ל- נשיאים ללמדם תחלה ואח"כ לכל בני ישראל כו'", כותב: "ומה ראה לאומרה כאן למד' שהפרת נדרים ביחיד מומחה ואם אין יחיד מומחה מפר בשלשה הדיוטות".

וצריך ביאור: מלשון רש"י "למד' שהפרת נדרים ביחיד מומחה כו'" משמע שאין כאן המקור לגוף הדין דהפרת נדרים, אלא רק לפרט זה שההפרה היא ע"י "יחיד מומחה (ואם אין יחיד מומחה מפר בשלשה הדיוטות)" - ולכאורה, מנא לן בפשוטו של מקרא שיש אפשרות של "הפרת נדרים" ע"י בנא" (וחכם), והרי בכל הפרשה מדובר רק ע"ד הפרת האב נדרי בתו והבעל נדרי אשתו, ולא בהפרת - התרת - נדרים ע"י חכם ו- כיו"ב?

והרי גם ע"ד הדרוש וההלכה אי' במשנה, "היתר נדרים פורחין באויר ו- אין להם על מה שיסמוכו", ופרש"י "התרת נדרים שאמרו חכמים שהחכם

(1) בדפוס ראשון דפרש"י "ומה ראה לומר פרשת נדרים כאן ללמד שהפרת כו'", והד"ה בפרש"י הוא, "וידבר משה" ולא "ראשי המטות" כבפרש"י שלפניו.

(2) בכמה כתי רש"י (שתח"י) "לפי" (במקום "למד").

(3) וכדמשמע (לחד מ"ד) בירושלמי חגיגה פ"א ה"ח בתחלתה. ולהעיר מפ"י (המיוחס לרש"י נדרים עז, רע"א.

(4) או הארוס והאב ביחד - ל, ז ואילך ובפרש"י.

(5) חגיגה י, א.

(6) פרשתנו ל, ג.

(7) ראה תיב"ע עה"פ. שאלות שאלתא כג (ומגל דאית לי' היתרא לנדרא ולשבועתא מדאורייתא . . אמר קרא לא יחל דברו הוא אינו מוחל כו"). רמב"ם הל' שבועות פ"ז ה"ב. ר"ן נדרים עז, סעי' ורא"ש (עז, רע"א) שם [וראה ר"ח חגיגה שם: כלומר יש לו ראי' מן התורה שיש לו רשות להתיר נדרים ואינם כעופות הפורחים באויר כאשר שנינו במשנתנו. וראה ביאור הר"פ פערלא לסהמ"צ לרס"ג ח"א עשה קג"ק (שמה, א). וראה מהרש"א חגיגה שם. ראי' לפרש"י שם בסופו. שיח יצחק לפרש"י חגיגה שם].

(*) ומלשון הרמב"ם שם. כך למדו ממש רבינו מפי הקבלה שזה הכתוב לא יחל דברו שלא יחלל הוא בעצמו כו" משמע לכאורה שהוא דלא כפרש"י חגיגה שם. ואכ"מ.